

“NOGLE VÆLGER DØDEN.
JEG VÆLGER LIVET, DRØMMENE OG TROEN PÅ EN FREMTID”
– om kunst, billeder og unge i Paamiut

Peter Berliner¹

1. Indledning²

I november 2010 besøgte fotograf Tina Enghoff og journalist Anette Molbech Paamiut i Kalaallit Nunaat (Grønland) for at arbejde sammen med ti unge om at lave en workshop, der mundede ud i en fotobog. Bogen kom til at hedde *Kærlig hilsen Paamiut* og består af 20 fotos med tekst samt 35 fotos uden tekst. Endvidere er de første 20 fotos trykt som postkort bagest i bogen – således at de kan tages ud og sendes. De ti deltagere, der udførte projektet sammen med Tina og Anette, er: Ilannguaq Gabrielsen, Aage Jensen, Nikolaj Joelsen, Mogens Juliussen, Johanne Kleist, Nuka S. Knudsen, Jess Ludvigsen, Andrine Mikaelson, Peter-Ole Olsen og Ronnie R. Olesen.

Projektet *Kærlig hilsen Paamiut* udsprang af og var en del af det store Paamiut Asasara-projekt, der startede i 2008 og afsluttes med udgangen af 2012. *Kærlig hilsen Paamiut* var opbygget efter de principper og værdier, der danner sjælen i Paamiut Asasara, dvs. der er den grundlæggende filosofi i dette projekt. Paamiut Asasara er på den måde en filosofi i praksis, idet det er bygget op omkring bestemte værdier og principper – hvoraf det vigtigste er at respektere hinanden i ord og handling.

1 Peter Berliner er professor i sociale lærings- og udviklingsprocesser ved Institut for Uddannelse og Læring, Aarhus Universitet.

2 Denne artikel er skrevet på baggrund af en række samtaler og interviews med unge i Paamiut, foretaget sammen med Søren Lyberth fra Paamiut Asasaras styregruppe, samt nogle foretaget sammen med Augustine Rosing. Der skal rettes en tak til de unge, til Søren Lyberth og Heidi Jeremiassen fra Styregruppen for gode samtaler og refleksioner undervejs. Endvidere stor tak til Tina Enghoff og Anette Molbech for mange gode samtaler og et interview. Sidst, men ikke mindst tak til Bikubensfonden, Grønlands Selvsyre og Kommuneqarfik Sermersooq for finansiel støtte til Paamiut Asasara og dermed til forskningen i Paamiut.

I fotobogen præsenteres i alt 55 fotos, der alle kan betragtes som kunstværker, idet de er et produkt, der er skabt med den intention at lave kunst.³ Billederne igangsætter en refleksion hos iagttageren, idet deres betydninger er åbne. Billederne siger noget, men uden at sige det direkte. Billederne indgik i community mobiliseringsprojektet Paamiut Asasara. På denne måde blev billederne en del af dette – som er en fælles læringsproces, der omfatter både det at styrke og udvikle fælles værdier om frihed, samhørighed og respekt for hinanden og for naturen. Kunst indgik i dette projekt gennem teater, maleri, musik og fotos. Værdier og kunst indgik i den sociale, dvs. fælles, helingsproces. Som en association kan det nævnes, at helingsprocesser i det antikke Grækenland blev set som omfattende mange sider af livet, herunder både teater, musik og sport, idet mennesket sås som et skabende væsen – og målet var at genskabe livsglæde og dermed glæden ved at sanse og at kunne udtrykke sig kropsligt og mentalt (Gysin Capdevila, 2011).

Selvom billederne er imaginære netop ved at være billeder, så er de også indlejrede i en symbolsk orden gennem de tekster, der følger de tyve første. Dette giver et komplekst udtryk – der fletter det imaginære og det symbolske sammen på en bestemt måde i det bestemte billedsprog, der vælges, og de særlige symboler, der beskrives i teksten.

De ti unge, der deltog, kom alle fra en klasse på Piareersarfik-skolen i Paamiut. De fleste var unge teenagere, men også noget ældre elever deltog.

2. Baggrund

Paamiut Asasaras mål er at fremme trivsel blandt borgerne gennem kultur, sport, fælles aktiviteter, sociale tilbud og erhvervsudvikling. På en række borgermøder blev principperne for projektet formuleret, og der blev foretaget en interviewrække med omkring 120 af byens borgere. Paamiut Asasara sigter mod at fastholde – samt skabe nye – gode former for mobilisering og styrkelse af konstruktive og produktive samspil i lokalsamfundet – mellem erhvervsliv, institutioner og borgere – med henblik på at skabe bæredygtig-

3 Wikipedias definition af kunst omfatter tre aspekter, der skal være til stede: der skal være tale om et artefakt, dvs. et skabt produkt; det skal rumme intentionen om at være kunst; og dets primære egenskab skal være den kunstneriske.

Sorin Zocolsky (2011, p. 49) skriver, at kunst ikke mere er set som det skønne – men om at skabe en æstetisk erfaring (dvs. en følelse) i beskueren, der kan skabe forandring, en transformation, i livet fremover fra dette øjeblik. Kunsten bidrager til at skabe indsigt fra et felt, der ikke er det fornuftsmæssige, det rationelle, men det følelsesmæssige. En indsigt er netop en forståelse, der kommer til én som en sandhed. Æstetiske erfaringer kan skabe sådanne indsigter. Kunst er derfor på den måde i dag ofte brugt i forbindelse med transformativ læring, se f.eks. Thomas, E., & Mulvey, A., 2008.

hed og fortsat styrket kompetence, trivsel og livsglæde, dvs. community resiliens.⁴

Projektet er opbygget ud fra fælles formuleringer af værdier og mål foretaget gennem en række interviews med borgere i Paamiut i 2006 samt en række møder mellem borgmester, kommunalbestyrelse, borgerne samt repræsentanter for skole, politi, sundhedsvæsen og socialforvaltning. Interviews og møder pegede på et behov for at sammentænke erhvervsudvikling, boligsituation, uddannelsesbehov og støtte til særligt sårbare familier i en fælles plan.

Projekt Paamiut Asasara er et community mobiliseringsprojekt, som bygger på bredt accepterede retningslinjer og principper inden for styrkelse af livskvalitet i lokalsamfund. Vigtige principper for projekt Paamiut Asasara er følgende:

- Indsatsen søger at identificere og samarbejde med de eksisterende netværk og opbygge nye og derved styrke en følelse af fællesskab, samhørighed og fælles ansvar.
- Indsatsen bygger på værdier og ressourcer i lokalsamfundet og søger at styrke og udvikle disse gennem fælles aktiviteter, der er relevante for og styret af deltagerne.
- Samarbejde, lighed og partnerskab i alle projektets faser. Alle relevante parter deltager på lige fod og deler ansvar for og kontrol over planlægning, gennemførelse og resultater.
- Projektet fremmer en fælles læringsproces i lokalsamfundet og søger at skabe lige gode muligheder for alle på trods af forskellige forudsætninger.

De kompetencer og mestringsstrategier, der udvikles, lægges åbent frem med det formål at være til rådighed for alle, der ønsker det.

Projektet er opbygget med en styregruppe, der træffer alle beslutninger vedrørende anvendelse af midlerne. Styregruppen fremlægger projektets resultater på et årligt stormøde for borgere i Paamiut. På stormødet er der mulighed for at diskutere projektet og komme med forslag til aktiviteter i det. Derudover har projektet en stor gruppe af lokale deltagere, der udfører aktiviteterne med en meget høj grad af selvforvaltning, idet beslutningskompetencen i de enkelte aktiviteter i høj grad er uddelegeret til disse. I 2008 blev der etableret et lokalt forskningsråd – Paamiut forskningsråd – der igennem en række møder formulerede, hvilke områder man især ønskede forskning inden for, og hvordan man ønskede denne forskning udført. Det blev påpeget, at forskning i de unges trivsel ville være godt at gennemføre, hvilket medførte, at der i 2009 startede en kortlægning af de unges selvforståelse og ønsker til byen og til fremtiden. Blandt andet med afsæt i denne forskning besluttede styregruppen for Paamiut Asasara at sætte særligt fokus

4 En nærmere beskrivelse af community resiliens i Paamiut Asasara findes i Berliner, Larsen & de Casas Soberón, 2012.

på de unge i Paamiut. *Kærlig hilsen Paamiut* er en af de aktiviteter, der blev iværksat i 2010.

3. Paamiut Youth Voice – en form for baseline

I 2009 blev der, som nævnt, gennemført en undersøgelse af de unges – teen-ageres – oplevelse af deres situation, muligheder og trivsel (Wattar, Fanous & Berliner, 2010; 2012). Denne undersøgelse viste, at de unges refleksioner over, hvad trivsel er, og hvordan trivsel kan fremmes, kunne samles i to dimensioner. De unge så den sociale dimension som meget vigtig for dette. Den omfatter at være sammen med andre, især venner og familie; at få anerkendelse; at blive spurgt til råd; at vise omsorg for andre; at blive vist omsorg og kærlighed; at nogen gerne vil være venner med én samt at stifte familie/have en kæreste; at nogen er stolt af én og at føle sig elsket. Den sociale dimension er meget tydelig i de unges beskrivelse og de barrierer, de beskriver for deltagelse i lokalsamfundets udvikling, er hovedsageligt placeret i denne dimension.

Den individuelle dimension omfatter at stole på sig selv, dvs. at have selvtillid; at være god til noget og at være stolt af præstationer; at kunne organisere; at være lykkelig; at klare sig selv; at være aktiv i aktiviteter; at være glad; at have det sjovt og at være sund og aktiv. Vi opstillede dette i tabel 1 (Wattar, Fanous & Berliner, 2010):

Tabel 1: Unges trivsel, deltagelse og ønsker i 2009

Trivsel	Barrierer for deltagelse	Forslag/ønsker
Være sammen med andre (samhørighed)	De unge oplever en mangel på synlig ledelse og støtte blandt de voksne; Mobning; Mangel på aktiviteter som giver mulighed for at være sammen; De unge oplever, at de andre unge ikke bakker dem op i initiativer	Bedre og mere kommunikation
Få anerkendelse	En opvækst, hvor der ikke bliver lyttet til barnet	Større indbyrdes tillid – også til børn og unge
Blive spurgt til råd	Manglende erfaring med åben dialog med voksne	Mere åbenhed
Vise omsorg for andre og at blive vist omsorg	Der er en trussel om social udstødelse	Mere gensidig respekt; Øget omsorg og interesse fra forældre

Trivsel	Barrierer for deltagelse	Forslag/ønsker
Selvtillid	Opdragelsen fremmer ikke selvtillid hos barnet; De unge mangler færdigheder i at gennemføre arrangementer	Større indbyrdes tillid samt mere hjælpsomhed og anerkendelse
Sundhed	Manglende aktiviteter; Manglende rådgivning	Flere muligheder
Aktivitet; lave noget sjovt	Manglende muligheder og manglende ledelse	Flere muligheder for aktiviteter

Denne tabel viser de sammenhænge, der træder frem i de unges beskrivelser – og viser dermed helt klart, hvor det er, de unge ser mulighederne for forbedringer i deres trivsel og for deres grad af deltagelse i lokalsamfundet – nemlig i den sociale dimension.

“De unge oplever mangel på selvtillid og frygt for social isolation som forhindringer for deres aktive deltagelse i lokalsamfundets udvikling: “According to the youth and adults working with children and youth in Paamiut, the timidity and modesty displayed by some of the youth may be partly explained by a feeling of low self-esteem and self-confidence. (...) Social exclusion was also mentioned as a reason why young people do not participate in the community. (...) According to the youth, social exclusion often takes place when one expresses an opinion that others disagree with. The fear of being judged negatively by others and thereafter bullied, ridiculed, and excluded from social networks, leads to fear of expression, passivity and social withdrawal” (Wattar, Fanous & Berliner, 2012, p. 14). Denne baggrund af tilbageholdenhed og angst for social isolation er en del af den baggrund, som projekterne blev igangsat på.”

Intentionen i *Kærlig hilsen Paamiut* var at give de unge mulighed for at udtrykke sig igennem fotos og tekster – med den faglige, professionelle vejledning, de måtte have brug for til at gøre dette. Det betød, at de både fik kendskab til fotografiet som kunstform og til at arbejde med billedtekster.

4. Billederne i *Kærlig hilsen Paamiut*

I dette afsnit foretages en tematisk analyse af de første 20 af billederne. Analysen er holdt tæt på det fremlagte billede og på dets tekst, således at det er muligt at kvalificere analysen alene gennem henvisning til det undersøgte. Ved at holde analysen meget tæt på det fremlagte foto og dets tekst, er det

sikret, at læseren kan følge analysen trin for trin. Denne transparens skulle sikre sandsynligheden for, at analysen er kvalitativt forsvarlig, dvs. velargumenteret. Denne metode er påvirket af grounded theory, som inden for litteraturstudier er sammenlignelig med new criticism (Brooks, 1975), der består i en "close reading" af det skabte kunstneriske produkt uden at se på den historiske kontekst eller læserens (her iagttagers) indlæsning af betydninger i dette produkt. Dette er et afsæt, idet billederne dernæst sættes ind i en større kontekst, nemlig de unges situation med dens aktuelle udfordringer og historiske forudsætninger, som her kun belyses gennem henvisninger til inuits mundtlige fortælletradition. Ideen er at lade de unges egne beskrivelser (i form af fotos og disses titler og tekster) træde frem, idet det her drejer sig om at se på de løsninger og veje frem, der skabes gennem billeder, titler og tekst. Dette kunne kaldes en fremskrivnings-analyse, der undersøger, hvad billeder, titler og tekst producerer, dvs. skaber som nyt.

En første gennemgang af billederne viser, at ud af de 55 billeder er der mennesker i de 34. Ud af disse 34 er personen genkendelig på 15 billeder. På de øvrige 19 er personen enten maskeret eller har sit ansigt dækket på anden vis. 12 af de 55 billeder viser scener inde i huse, mens resten er uden for huse, dvs. enten ude i naturen eller i byen. I to tilfælde er der taget scener udenfor igennem vinduet – disse er her regnet med til scener udenfor. I 6 af billederne er der hav eller frossen sø. I 15 af billederne er man ude i naturen, mens man i resten er i byen eller i hvert fald i nærheden af menneskeskabte produkter såsom lygtepæle og huse.

Det første billede viser en person, der står med udstrakte arme og viser en tekst, der går fra venstre arm over ryggen og ud på højre arm. Der står: "The world is mine." Personen har ryggen til og har en hætte på, således at man kan læse teksten, der ellers ville være skjult af den. Personen står i et tomt lokale, der er en sportsklub, hvilket man kan se ud fra de klub-symboler, der hænger på væggen. Billedteksten er: "Verden er min. Lad os sammen gøre den bedre." Billedteksten gør således det voldsomme udtryk fra den ensomme person i det tomme klublokale mere venligt, idet det indbefatter andre personer også, her læseren, der tales direkte til. I postkortudgaven er titlen blot "The world is mine." Det er, som om billedet med sine mørke vinduer og det tomme lokale viser den ensomhed, der kan opstå ved at sige, at verden allerede er min – alene – men som også kan pege på, at jeg er her i verden, i livet, nu, og det er her, mine muligheder starter. Sammen med teksten synes temaet at være forholdet mellem, hvad man kan alene, og hvad man kan sammen med andre.

Billede 2 viser en ung mand, der går i fjeldet med et rensdyrgevir oven på sit hoved. Han er alene, og bag ham ser vi en stor olie- eller gasbeholder. Den knejser op over ham med sin blå farve mod en lysende himmel. Fjeldet er brunt og gråt. Titlen er *En anden tid*. Billedteksten er: "Alene går jeg gennem fjeldet. Altid på jagt efter et sted, hvor der er fred. Kunne jeg bare gå ud af "tiden" og ind i en anden. Til et sted, hvor der kun var dyrene, så ville jeg være et af dem. Det største og mægtigste, den med de største horn, den, der

bestemte, at ingen mennesker skulle have lov at blande sig i vores liv.” I teksten tematiseres freden, og denne fred synes at bestå i en situation, hvor ingen mennesker blander sig i vores liv. Denne indblanding synes at være det, der skal undgås, for at der kan være fred. På billedet vises dette ved den tydelige menneskelige indblanding i naturen med den bombastiske beholder, der tårner sig op som et landende rumskib, fylder det meste af horisonten og derved adskiller himlen og jorden. Som også i billede 1 tematiseres her styrken til at kunne være fri og uden indblanding – ved at være den største og mægtigste og den, der bestemmer, at ingen mennesker skal have lov til at blande sig. Der er på denne måde en dobbelthed, fordi det også er at forlade mennesker og gå ud i fjeldet og der finde styrken – så man er alene der, uden at være en del af det fælles liv med andre mennesker.

Billede 3 viser en person, der sidder indenfor i et hvidt og gråt rum. Han har en hvid hue trukket ned foran ansigtet, og på hans lyse trøje står der uanga (jeg). Væggene danner et hjørne og et tag bag ham. Titlen er *mig*. Billedteksten er: “Han kom hjem fra rensdyrjagt en dag. Den ensomste mand i byen. Hvem er jeg, skreg han, og alt blev hvidt. Med huen foran øjnene så ingen ham og han heller ikke sig selv. – Er det mig? spurgte han gennem huen – og fik aldrig noget svar tilbage.” Temaet her er at være alene og ensom og ikke vide, hvem man er. Der råbes på et svar på dette – men der kommer ikke noget svar. I teksten gives der ikke noget svar på, hvem *jeg* er – hverken alene eller sammen med andre.

© Tina Enghoff

Billede 4 viser en sø neden for et mørkt fjeld. Bag ved fjeldet skimtes en solopgang i form af en meget lys rund solskive. Vandet er næsten blankt og er fyldt med sorte sten. Teksten lyder: “Jeg vil se havet. Et mørkt bjerg skal ikke tage udsigten.” Ud fra teksten viser billedet en blokeret udsigt, der er begrænset ved et mørkt fjeld, og som derved lukker af for den seendes udsyn – i dette tilfælde bliver dette både den, der har taget billedet, og den, der ser billedet nu. Temaet er, at man ikke kan se frit ud, og at man på denne måde er lukket inde.

Billede 5 viser en ung kvinde, der ligger på isen på en sø. Hun har en skindbesat hætte på, og jakkens røde farve spejles i den klare, blå is. Det er svært at se, om den unge kvinde har øjnene åbne eller lukkede, men det ser ud, som om de er lukkede. Måske sover hun. Solen skinner på den ene halvdel af kvindens ansigt, og den anden halvdel er i skygge. Bag kvinden og søen ses et lille gråt og brunt fjeld, der står op imod den lyseblå himmel. Titlen på billedet er: *Halvvejs*. Teksten er: “Hele mit liv har jeg levet i halvt lys, halv skygge. Når jeg smiler, er der altid et strejf af sorg. Når jeg er trist, længes jeg efter solen, der varmer min kind. Jeg løfter mit ansigt og kigger. Op. Væk. Fremad.” De sidste ord vækker en genklang af mottoet for den nationale bevægelse i Grønland i begyndelsen af det 20. århundrede: *Opad, fremad*. Et slogan, der handlede om at få stolthed og klarhed ud fra egen situation gennem oplysning og uddannelse – en bevægelse, der ville åbne Grønland mod verden og udvikle landet i en oplysningsfilosofisk ånd. I billedteksten

© Tina Enghoff

er dog ordet “væk” tilføjet, der udtrykker et ønske om at komme væk fra der, hvor man er nu. Det kan være dobbeltheden i at være halvt i lys, halvt i skygge, som fortælleren gerne vil væk fra. I billedteksten understreges dette, ved at der er et linjeskift før “Jeg løfter mit ansigt og kigger.” Temaet er at være i en situation, som man gerne vil væk fra – om ikke andet, så dog i blikket, i at se op, at se væk og at se fremad. Billedet viser i sin komposition en række halvheder – en halv sø, hvoraf halvdelen er i skygge, en halv himmel, et halvt fjeldlandskab og som nævnt, et ansigt halvt i sol og halvt i skygge. Temaet er at leve halvt – altid at være halvt til stede og halvt på vej til noget andet. Selve bevægelsen understreges i titlen: *Halvvejs*, der viser, at fortælleren er på vej fra et sted til et andet. Måske de lukkede øjne viser, at kvinden ikke er her, men er et andet sted i sine tanker, mens billeder tages, og at hun ikke ser os, der nu ser hende på billedet.

Billede 6 viser fem plasticrør med røde roser i. Rørene ligger på en hylde, antagelig i en butik, da der er prisskilt på et af dem. Titlen er: *Roser til min kæreste*. Teksten er: “Roserne er til min kæreste. Bare jeg havde en kæreste. Så ville jeg have givet hende én. En ægte rose. Det er varmen, jeg savner. Varmen fra et andet menneske, som omfavner mig, og som siger tilbage til mig: Jeg elsker dig.” I teksten er der en spænding mellem, at roserne er til kæresten, og at der ikke er nogen kæreste – ikke nu, i hvert fald – men der er en længsel efter en kæreste. Og længslen er meget konkret omkring varmen fra dette andet menneske, der er den kæreste, der siger tilbage til én: Jeg

elsker dig. I dette perspektiv fremstår roserne nu som fulde af muligheder, idet der er 5 rør med roser, altså fem muligheder for den kæreste eller roser til fem kærestes for fem forskellige personer. Roserne viser, at kærligheden kan opstå og knytte mennesker sammen. Bag roserne i deres pæne plasticrør anes mulighederne for menneskelig varme og kærlighed. Roserne er et symbol på dette, men de ligger her – i en butik. De er ikke købt – så de bliver også et symbol på et fravær, dvs. noget uopfyldt, en længsel. Roserne åbner i deres uberørthed for et savn, men deri også for et begær, en lyst til kærligheden, en lyst til at mærke og nå et andet menneske med varme og kærlighed.

© Tina Enghoff

Billede 7 viser en ung mand, der sidder i et rum i et hus, der er forladt og ved at falde fra hinanden. Vi ser manden igennem bræddeskelettet af en væg. Fra en dør falder der lys ind i rummet, der har en trappe, som han sidder på. Hans underansigt er skjult af et af brædderne i væggen. Manden er alene og

© Tina Enghoff

kigger lige ind i kameraet og ser dermed direkte på iagttageren af billedet. Titlen er *Eftertanker*. Teksten er: “Sidder i det her Gudsforladte sted og tænker på mit liv. De tonsvis af krabber, jeg har halet indenbords. De 4 gange, jeg nær mistede livet i storme og ulykker. Jeg var heldig hver gang. Min livslinje endte ikke brat på havet, som for så mange andre. Tænker på den gang, jeg boede hos mine bedsteforældre. De var fangere. Lærte mig alt om, hvordan man klarer sig i naturen. Jeg kan overleve i fjeldet med en pakke tændstikker og et gevær. Jeg klarer mig. Jeg er lige på vej.” Teksten er fuld af liv og bevægelse – hvilket står i en form for balance med stilstanden i billedet. I billedet er der ingen bevægelse, bortset måske fra en mulig bevægelse i den bold, som manden holder mellem hænderne, men også den er gået i stå. Også husets langsomme forfald er standset i dette billede, der viser stedets forladthed. Bag stilstanden og det fastholdte øjeblik brøler stormene på havet, hvor livet kan ende brat. I erindringen om døden her midt i forfaldet åbnes der for en følelse af styrke til at overleve, til at klare sig i naturen. Her i dette stille øjeblik af eftertænkning rummes der en kraftfuld bevægelse: “Jeg er lige på vej.”

Billede 8 viser en fiskekutter, der er trukket på land. Det er antagelig en kaseret fiskekutter, idet hele overbygningen og rigningen er taget af den, undtagen en mast, der står tilbage. Bag fiskekutteren ses huse, især et velholdt rødt træhus på den anden side af en asfalteret vej. På himlen er der et tyndt skylag, hvorigennem man ser den blå himmel. Foran fiskekutteren er der en

ung mand, der hopper op i luften med armene løftet og hovedet bøjet og strakt fremad. Titlen er: *Ved ørnens kraft*. Teksten er: "Jeg spiller for "ørnen". Vores fodboldklub hedder Nagtoralik, det betyder ørnen. Med dine kræfter tordner jeg gennem forsvaret. Nagtoralik, du breder dine store vinger ud over os. Giver os styrke." I springet på billedet er der en samlet kraft, der synes at forlænge armene ud igennem bådens skrog. Springets kraft gør opmærksom på den styrke, denne båd stadig har med sit massive skrog, sin tyngde og smukke buede ræling, der løfter sig op mod stævnen, der på trods af rust stadig synes at pløje sig frem gennem bølgerne, frem gennem verden. Som også i mange af de øvrige billeder bruges kontrasten mellem bevægelse og stilstand i dette billede – og i denne kontrast komponeres den kraft, der tales om i teksterne, ind i selve billedet. I teksten er der også en voldsom bevægelse, idet det beskrives, hvordan fortælleren tordner gennem forsvaret i en fodboldkamp med ørnens kraft.

Billede 9 viser en ung mands ansigt. Ansigtet er belyst nedefra og er det eneste, der ses i et ellers mørkt rum. Det er som om mørket omslutter mandens ansigt. Han ligger på siden med ansigtet vendt mod iagttageren og kigger direkte på denne. Titlen er: *Alt*. Teksten til billedet er: "Min kære: du betyder ALT for mig. Du er smilet, varmen, kærligheden. Den, der gør mig glad." Teksten og billedet sammen giver en oplevelse af nærhed, man føler næsten, at man trænger sig på ved sådan at gå ind i denne følelse af

nærhed og varme. Og deri udspringer en form for ro og taknemmelighed over at blive inviteret ind i dette nærvær. Det rækker ud til alle med en generøsitet, der vækker den følelse af tæthed, der beskrives i teksten. Mørket giver billedet ro, og det, at ansigtet ikke er i midten af billedet, men i dets venstre side, giver samtidig en form for bevægelse i billedet. Temaet er ro og nærhed – omkranset af et blødt nattemørke.

Billede 10 viser en ung mand, der med stor kraft hæver sig udstrakt ud til siden fra en jernmast. Han hænger med hele kroppen i en opadgående vinkel på en måde, der viser en meget stor styrke og adræthed. Bag ham ses en mørknende aftenhimmel, hvor solen stadig skinner på skyerne, men ikke på landet under dem. Lyset i himlen gør, at manden ses som en mørk silhuet. Imellem fjeldene ses havet og langt ude horisonten, hvor himmel og hav mødes. Titlen er: *Blæsevej* – og teksten er: "Hænger her og mærker i et kort sekund, at JEG ophæver tyngdekraften." Titlen synes at pege på, at kroppen løftes af vinden, men teksten skriver, at ophævelsen af tyngdekraften er noget, fortælleren selv gør – at han ved egen kraft ophæver tyngdekraften. I et kort sekund, men i billedet er dette fastholdt ved at han hænger der udstrakt i luften. Temaet er at have kraft. En kraft midt i blæsevejret og tyngdeloven – en styrke til at strække kroppen ud i luftrummet mellem himmel og jord og dermed være en levende kraft imellem de andre kræfter i livet og dermed i naturen.

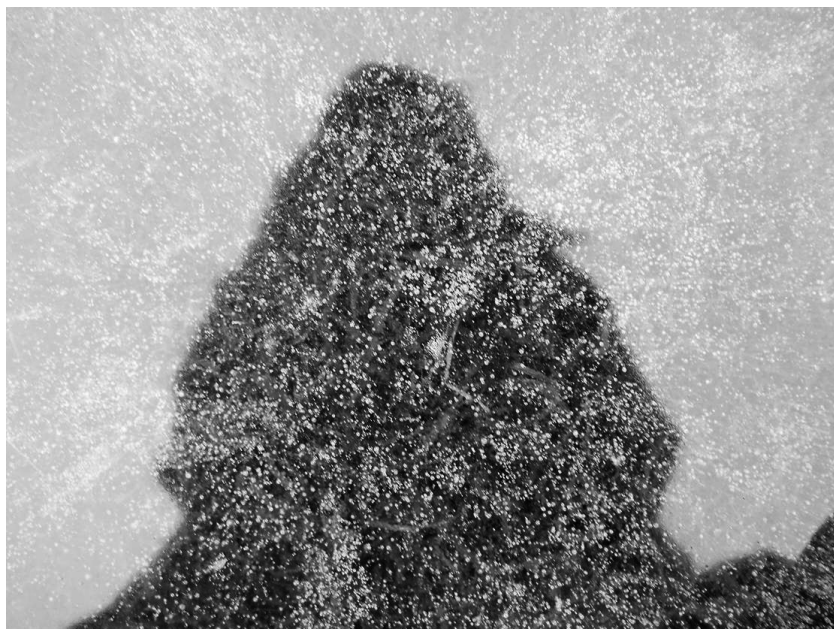

© Tina Enghoff

Billede 11 viser et sort-hvidt billede af en mand, der holder fast i en sofa, som står på skrå op ad en væg. Han har toiletpapir viklet omkring hovedet og dermed også omkring ansigtet. Der er noget vaklende over ham – som om han klamrer sig til sofaen i et forsøg på at holde sig oppe og måske samtidig flytte sofaen. Sofaen er ramponeret med hele rygstykket flænset i stykker. I det forladte rum flyder møbelrester og plastic. Der falder lys ind ad en dør, der kun lige skimtes i venstre side af billedet. Titlen er *Amok*. Teksten er: “Blok Z er forladt. En ruin over alt det, der gik galt. Et sted at gå amok. Bare de ville rive den ned. Blok Z.” Teksten angiver, at manden er gået amok. Han er i færd med noget, der kun giver mening i den ruin, som han befinder sig i. Hvis blokken blev revet ned, ville den ikke mere være en ramme til at gå amok i. I en ruin som blok Z går man amok og foretager sig mærkelige ting i blinde – en meningsløs klamren sig til en sofa eller flytten rundt på den. Temaet er, at meningsløse omgivelser giver grobund for meningsløse handlinger – i form af at gå amok. Det meningsløse i en meningsløs sammenhæng.

Billede 12 hedder *Vissen skygge* og viser brune planter, der er frosset ned i isen. Isen er gennemsigtig, så planerne kan ses i en næsten pyramideagtig form, der ligner skyggen af et menneske. Denne association afspejles i titlen og i teksten til billedet: “Kigger ned i isen på en brun skikkelse, der sidder helt stille. Bladene flyder sammen til en vissen skygge, der er frosset ned

© Tina Enghoff

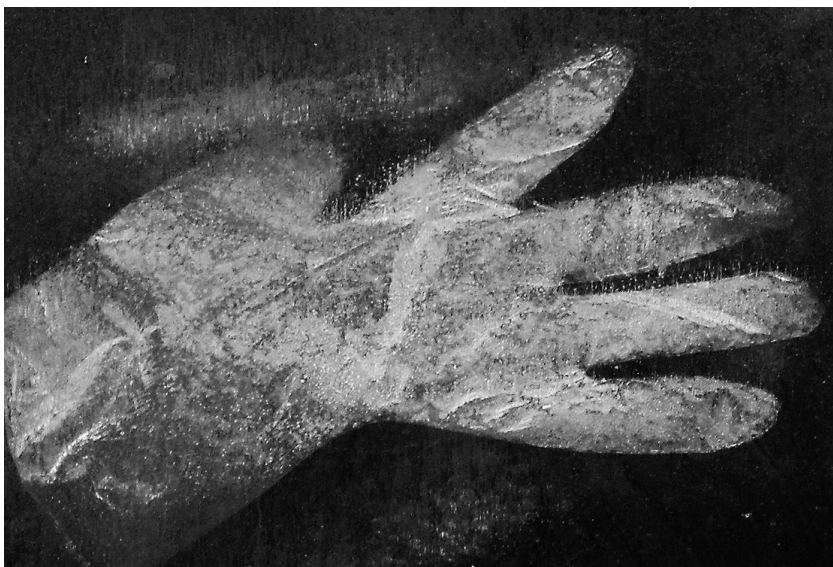
under isen. Jeg når den ikke.” I naturens former genfindes det menneskelige som liv – der her er stivnet. Man aner to mørke øjne og en mund under en spids næse. Et menneske der sidder. Omridset har et liv under isen. Men som en skygge – altså må den, der kaster skyggen, være et andet sted. Måske er det den, der ser på billedet, der kaster denne skygge. Men skyggen og dens liv nås ikke, da det er frosset ned under isen. Vi kan se den, men vi kan ikke nå den. Temaet er livet i dets mulige former, og det at vi kan se det – men at vi ikke kan nå den, der er i denne skygge, da vedkommende er frosset ned i isen.

Billede 13 viser en ung kvinde, der er inde i en vaskemaskine (eller tørretumbler). Hun kigger ud og griner med åben mund. Det ser ud, som om hun råber noget eller i hvert fald med sin mimik kommunikerer med nogen udenfor – måske endda med os, der ser billedet. Man tænker uvilkårligt på, hvem der har lukket lågen udefra, og håber at de vil lukke den op igen. Billedet udtrykker både: *luk mig ud!* – men også: *Jeg er lige her og har det sjovt.* Kvinden retter sit blik direkte ud mod iagttageren og drager denne med ind i situationen. Titlen er: *Skånevask, ja tak!* Denne titel synes at give mere alvor til billedet, idet det handler om at blive behandlet skånsomt i stedet for mere voldsomt. Teksten er kort og beskrivende: “Vaskeri i blok R, Paamiut.” Temaerne er at være til stede her i en mærkelig situation og at have det sjovt – og samtidig at ønske at blive behandlet skånsomt.

© Tina Enghoff

Billede 14 viser en handske, der er frosset ned i isen. Pga. frosten er det svært at se præcis, hvilken type handske, det er – om det er en skind- eller en gummihandske. Handsken er hvid og gullig på en mørkere baggrund af is. Hand-

© Tina Enghoff

sken har fingrene udstrakte – i denne bevægelse er den blevet fastholdt og stivnet i isen. Titlen er: *Efterlysning*. Teksten er: “Hvis hånd var heri engang? Hvor blev resten af? Hvem var du? Isen frøs dig ned. Gemte din historie.” Teksten taler til en fraværende person – én, der var her, og som nu er forsvundet. Kun handsken er tilbage – hvor blev resten af? En del af denne person er her, lever i handsken, men resten er væk, forsvundet og netop til stede ved sit fravær. Vedkommende er gemt af isen. Personen både er her og er væk, ukendt. Et spørgsmål, et fravær, en genklang. I teksten udtrykkes der nysgerrighed over for denne person og for at finde ud af, hvem det var. Handsken rækker hånden frem til nærmere bekendtskab – men skjuler samtidig resten. Temaet er at ville kende den anden gennem tegn på vedkomendes liv, men ikke at kunne finde og nå denne anden, der er her i sit fravær.

Billede 15 viser en ørn, der sidder på en klippe. Der er en masse fjer bredt ud over klippen, antagelig fra en fugl, der har været ørnens bytte. Billedet er taget på en skærm, således at der stråler lysende blå streger op fra klippen og ses foran ørnen. Titlen er *Ørnekraft*, og teksten lyder: “Havørnen ser op til 50 km. Hvis jeg havde det syn – ville jeg kigge langt ud over Paamiuts bjerge. Den, der bærer ørnens fødder rundt om halsen, får åndens styrke. Havde jeg bare dén.” Der udtrykkes et ønske om at have ørnens syn og ørnens kraft. Med ørnens syn kan man se langt bort. Med ørnens fødder får man kraft. Temaet er at ønske at have et godt syn til at se ud i verden og have styrke.

© Tina Enghoff

Billede 16 viser en mand, der står i fjeldet og kigger ned på os, iagttageren. Han har en hvid anorak på, og hans ansigt er dækket af en sort maske. Fjeldet er brunt og gråt, og over ham er himlen lyseblå. Bag ham er der en grå fjeldtop, der danner baggrund for hans skikkelse. Titlen er: *Gud ser ned på djæveln*. Teksten er: “Livet er både godt og ondt. I kirken venter Gud. I fjeldet kommer djæveln snigende, og jeg kalder på dig. Driv djæveln på flugt. Fjern det onde og virkelig grusomme. I min fremtid er der lyst og godt og rart at være.” Der tales her om det gode og det onde som to sider ved livet, Gud og djæveln. Gud venter, men djæveln kommer snigende. Så kaldes der på et “dig” – er det Gud, er det læseren, eller er det en anden? Det er antagelig Gud, der skal drive djæveln på flugt. Det onde og grusomme skal fjernes, og fremtiden blive lys. Teksten udtrykker et handlingsforløb, hvor Gud driver djæveln ud af fjeldet og ud af fortællerens liv, således at der åbnes for en god fremtid. Billedet er mangfoldigt i sin symbolik, idet det hedder, at Gud ser ned på djæveln. Og på billedet står skikkelsen højere oppe og kigger ned. Betyder det, at jeg, som iagttagere, ser det fra djævlens position, med djævlens øjne? At det er i mig, som menneske, som iagttagere, at djævlens perspektiv er. Som Sartre sagde: “Helvede, det er de andre!”. Men det er samtidig kameraets linse. Hvem er det, der ser gennem dette tekniske øje? Eller er det djæveln, vi ser deroppe i fjeldet, maskeret sort i ansigtet, og som ser os? Djæveln, der sniger sig ind på os? Og Gud ser ham fra et andet sted oven for? Fortælleren gør noget for at skabe en lys og god fremtid. Han kalder. Han kalder ud for at drive djæveln på flugt og fjerne det grusomme og onde. Temaet er gennem handling at ville fjerne det grusomme og onde og skabe en god og lys fremtid.

© Tina Enghoff

Billede 17 er en komposition, hvor der er indsat en legetøjsbil på et billede af en vej i Paamiut, så det ser ud, som om bilen kører på vejen. Billedet er i sort-hvidt og komponeret således, at lastbilen kommer kørende ind i det, så den vil passere tættere på iagttageren, end den er nu. Hvis den altså bevægede sig, men den er jo netop fastholdt i dette øjeblik, dette punkt. Titlen er: *Lastfuld af venner*. Teksten er: "Da jeg var dreng, drømte jeg om at køre rundt på vejene. Som chauffør i en kæmpe lastbil, der dyttende skulle snegle sig op ad bjerget. Min bror skulle hoppe ind og sidde ved siden af mig. Og sammen skulle vi rejse ud i verden med en lastfuld af venner." Teksten er et handlingsforløb, der er placeret i en drøm om at køre opad sammen med sin bror og køre videre ud i verden med en hel lastfuld af venner. Drømmen handler om at have venner, at være sammen med andre på vej. Temaet er at drømme om at være på vej og at have mange venner med.

Billede 18 viser en ung mand, der sidder i en basketballkurv. Han har solbriller på og ser glad ud. Kurven hænger på en hvid plade, der vækker associationer til en hvid måne, der kan ses mod den blå himmel. Som månemanden hænger han der over byen. Under ham ses boligblokke og nogle enkelte små huse bag ved dem. Titlen er: *Scoret*. Teksten er: "Top of the world? Paamiut set fra oven." Spørgsmålstegnets betydning er uklar, men det får én til at reflektere over, hvordan dette er toppen af verden. Er det at blive scoret det bedste i verden? Og hvis det er det, må der være én, der har scoret. Det er måske derfor, kurven holdes oppe af en massiv jernstang, der står solidt forankret i jorden. Han er ikke på stadig flugt over himlen, men solidt forankret, selvom han svæver glad her mellem himmel og jord. Temaet er at

© Tina Enghoff

være oppe og kunne se tingene fra oven og glæde sig over det. Det er også at lave sjov og at have det sjovt.

© Tina Enghoff

Billede 19 hedder *Omvendt* og dets tekst er: “Måske kunne jeg se hele verden på hovedet.” Det viser en person i silhuet op mod en aftenhimmel. Han står på sine hænder på en flad klippeblok og svinger benene op i luften, så han næsten får hovedet nedad. Også i silhuet ses to store klippeblokke til højre for ham. Billedet er helt i sort med undtagelse af himlen, der er blå langt ude i horisonten – og ellers dækket af mørke skyer, som solen skinner op på. Temaet er at se verden omvendt, på hovedet, og dette gøres ved en egen kraftudfoldelse ude i fjeldet.

Billede 20 viser en skikkelse, der ses i mørk silhuet, stående på en stor sten, der spærrer indkørslen til en kirkegård. Kirkegården er helt nyanlagt, og der ses ingen grave endnu i den. Skikkelsen holder en maske i højre hånd og hæver armene ud til siderne, som om han enten vil spærre indgangen til kirkegården, eller som om han vil sige velkommen ind. Denne dobbelthed afspejles i teksten til billedet: “I vores by ender alle veje blindt. Vi er omkranset af fjelde på alle sider. Man må tage båd, fly eller helikopter herfra. Nogen vælger døden. Jeg vælger livet, drømmene og troen på en fremtid.” Nogle vælger at gå ind på kirkegården, andre vælger livet. Titlen på billedet er: *Djævlen på udkig efter døden*. Så djævlen står der parat og venter på døden. Temaet er at vælge livet i stedet for at vælge døden. Og deri ligger der at vælge troen på en fremtid – at der er et fortsat liv og en god fremtid.

I tabel 2 er der givet en samlet oversigt over temaerne.

Tabel 2: temaer i de unges billeder/tekster

	Billede	Titel	Billedtekst	Tema
Billede 1	Mørke vinduer, tomt lokale, en person med ryggen mod os.	<i>The world is mine</i>	“Verden er min. Lad os sammen gøre den bedre.”	At være alene eller sammen med andre.
Billede 2	En oliebeholder adskiller himmel og jord – en mand med rensdyrgevir på hovedet går i det grå og brune fjeld neden for.	<i>En anden tid</i>	“Alene går jeg gennem fjeldet. Altid på jagt efter et sted, hvor der er fred. Kunne jeg bare gå ud af “tiden” og ind i en anden. Til et sted, hvor der kun var dyrene, så ville jeg være et af dem. Det største og mægtigste, den med de største horn, den der bestemte at ingen mennesker skulle have lov at blande sig i vores liv.”	At være i fred og fri for menneskers indblanding – at være mægtig til at kunne skabe dette.
Billede 3	En mand med en hvid hue for ansigtet – i et hvidt rum.	<i>Mig</i>	“Han kom hjem fra rensdyrjagt en dag. Den ensomste mand i byen. Hvem er jeg, skreg han, og alt blev hvidt. Med huen foran øjnene, så ingen ham og han heller ikke sig selv. – Er det mig? Spurgte han gennem huen – og fik aldrig noget svar tilbage.”	Ensomhed og mangel på svar på, hvem jeg er – både fra andre og fra én selv.
Billede 4	Udsigt over en sø hen mod et mørkt fjeld, der blokerer for udsigten til havet.	<i>Riv bjerget ned</i>	“Jeg vil se havet. Et mørkt bjerg skal ikke tage udsigten.”	At ville se, men at udsynet er blokeret.

	Billede	Titel	Billedtekst	Tema
Billede 5	En ung kvinde, der ligger på en frossen sø med ansigtet halvt i sol og halvt i skygge.	<i>Halv-vejs</i>	“Hele mit liv har jeg levet i halvt lys, halv skygge. Når jeg smiler, er der altid et strejf af sorg. Når jeg er trist, længes jeg efter solen, der varmer min kind. Jeg løfter mit ansigt og kigger. Op. Væk. Fremad.”	At være halvt til stede og halvt et andet sted – at være på vej.
Billede 6	Fem plasticrør med røde roser i.	<i>Roser til min kæreste</i>	“Roserne er til min kæreste. Bare jeg havde en kæreste. Så ville jeg have givet hende én. En ægte rose. Det er varmen, jeg savner. Varmen fra et andet menneske, som omfavner mig, og som siger tilbage til mig: Jeg elsker dig.”	At savne kærlighed og deri at have længsel, en lyst til kærligheden.
Billede 7	Viser en ung mand, der sidder i et forfaldent hus. Hans ansigt er halvt skjult af brædderne i en forfalden væg.	<i>Efter-tanker</i>	“Sidder i det her Gudsforladte sted og tænker på mit liv. De tonsvis af krabber, jeg har halet indenbords. De 4 gange, jeg nær mistede livet i storme og ulykker. Jeg var heldig hver gang. Min livsline endte ikke brat på havet, som for så mange andre. Tænker på dengang, jeg boede hos mine bedsteforældre. De var fangere. Lærte mig alt om, hvordan man klarer sig i naturen. Jeg kan overleve i fjeldet med en pakke tændstikker og et gevær. Jeg klarer mig. Jeg er lige på vej.”	At kunne overleve og at være på vej – og være på vej også selvom man sidder midt i det forladte og forfaldne.

	Billede	Titel	Billedtekst	Tema
Billede 8	Viser en ung mand, der med hævede arme hopper op i luften foran en fiskekutter, der står på land.	<i>Ved ørnens kraft</i>	“Jeg spiller for “ørnen”. Vores fodboldklub hedder Nagtoralik, det betyder ørnen. Med dine kræfter tordner jeg gennem forsvaret. Nagtoralik, du breder dine store vinger ud over os. Giver os styrke.”	At få styrke gennem ørnen
Billede 9	Viser en ung kvindes ansigt belyst nedefra og ellers omgivet af mørke.	<i>Alt</i>	“Min kæreste: du betyder ALT for mig. Du er smilet, varmen, kærligheden. Den der gør mig glad.”	Nærhed, kærlighed og varme.
Billede 10	Viser en mand, der løfter sig horisontalt ud fra en stålmast – med en mørkende himmel som baggrund.	<i>Blæsevejr</i>	“Hænger her og mærker i et kort sekund, at JEG ophæver tyngdekraften.”	At være en kraft imellem de andre kræfter i livet og dermed i naturen.
Billede 11	Viser en mand med toiletpair omkring hovedet og ansigtet i en forladt lejlighed i en boligblok.	<i>Amok</i>	“Blok Z er forladt. En ruin over alt det, der gik galt. Et sted at gå amok. Bare de ville rive den ned. Blok Z.”	At det, der gik galt, giver grobund for at gå amok.
Billede 12	Billedet viser planter under isen.	<i>Vissen skygge</i>	“Kigger ned i isen på en brun skikkelse, der sidder helt stille. Bladene flyder sammen til en vissen skygge, der er frosset ned under isen. Jeg når den ikke.”	Temaet er liv i naturen og det ikke at kunne nå hinanden.
Billede 13	Der ses en ung kvinde inde i en tørretumler. Hun holder hænderne op mod glasset og åbner munden og griner.	<i>Skånevask, ja tak!</i>	“Vaskeri i Blok R, Paamiut.”	Temaerne er at være fuldt til stede i en mærkelig situation og at have det sjovt – og samtidig at ønske at blive behandlet skånsomt.

	Billede	Titel	Billedtekst	Tema
Billede 14	Billedet viser en handske, der er frosset ned i isen.	<i>Efterlysning</i>	“Hvis hånd var her i engang? Hvor blev resten af? Hvem var du? Isen frøs dig ned. Gemte din historie.”	Temaet er at ville kende den anden gennem tegn på vedkommendes liv, men ikke at kunne finde og nå denne anden, der vækker opmærksomhed gennem sit fravær.
Billede 15	Billedet viser en havørn, der sidder på en klippe.	Ørne-kraft	“Havørnen ser op til 50 km. Hvis jeg havde det syn – ville jeg kigge langt ud over Paamiuts bjerge. Den, der bærer ørnens fødder rundt om halsen, får åndens styrke. Havde jeg bare dén.”	Temaet er at ønske at have et godt syn og stor kraft.
Billede 16	Billedet viser en mand i hvid anorak. Han står i fjeldet og kigger ned på os. Han bærer en sort maske.	<i>Gud ser ned på djævelen</i>	“Livet er både godt og ondt. I kirken venter Gud. I fjeldet kommer djævelen snigende, og jeg kalder på dig. Driv djævelen på flugt. Fjern det onde og virkelig grusomme. I min fremtid er der lyst og godt og rart at være.”	Temaet er at ville fjerne det grusomme og onde og skabe en god og lys fremtid.
Billede 17	Billedet viser en legetøjslastbil, der er sat ind på et billede af en vej i Paamiut.	<i>Lastfuld af venner</i>	“Da jeg var dreng, drømte jeg om at køre rundt på vejene. Som chauffør i en kæmpe lastbil, der dyttende skulle snegle sig op ad bjerget. Min bror skulle hoppe ind og sidde ved siden af mig. Og sammen skulle vi rejse ud i verden med en lastfuld af venner.”	Temaet er at drømme om at være på vej og at have alle sine venner med på én gang.

	Billede	Titel	Billedtekst	Tema
Billede 18	Billedet viser en ung mand, der sidder i en basketballkurv. Under ham ses boligblokke og over og bag ham ses himlen.	<i>Scoret</i>	“Top of the world? Paamiut set fra oven.”	Temaet er at være oppe og kunne se tingene fra oven og glæde sig over det. Det er også at lave sjov og at have det sjovt.
Billede 19	Viser en mand, der står på hænderne på en klippeblok og svinger benene op mod himlen.	<i>Om- vendt</i>	“Måske kunne jeg se hele verden på hovedet.”	Temaet er at kunne se verden omvendt, på hovedet, ved en kraftanstrengelse i fjeldet.
Billede 20	Viser en mørk skikkelse, der ses i mørk silhuet, stående på en stor sten, der spærrer indkørslen til en kirkegård.	<i>Djævelen på udkig efter døden</i>	“I vores by ender alle veje blindt. Vi er omkranset af fjelde på alle sider. Man må tage båd, fly eller helikopter herfra. Nogen vælger døden. Jeg vælger livet, drømmene og troen på en fremtid.”	Temaet er at vælge livet i stedet for at vælge døden.

Disse temaer kan samles i de følgende overordnede kategorier. Billederne og teksterne udgør som helhed en beskrivelse af en verden i bevægelse. De unge er en del af denne verden og vil gøre en forskel i den. De vil være med til at forme den helhed, der er omverden og mennesker sammen. Denne bevægelse er søgt belyst i de følgende temaer. På denne måde ses alle billederne som et bidrag til at gøre en forskel, som et ønske om at udtrykke noget og at blive set og gøre en forskel for iagttageren også. Billederne og deres tekster er et kunstværk, der sendes ud i verden og dermed har deres eget liv og kan blive tolket af andre. Netop med det formål er billederne med deres titler også trykt som postkort i bogen – lige til at tage ud og sende til et andet menneske et andet sted i verden. Kunstværket – produktet – får sit eget liv i læsningen som andre foretager af det og bliver selv en del af verden. De samlende temaer er samlet i kategorier i tabel 3.

Tabel 3: Temaer samlet i kategorier.

At få kraft/ styrke	At være på vej	At vælge/at kunne lave om	At skabe glæde	At ønske at nå/kende andre	Kærlighed – at elske en anden
At være en kraft imellem de andre kræfter i livet og dermed i naturen.	At kunne overleve og at være på vej – og være på vej også selvom man sidder midt i det forladte og forfaldne.	At vælge livet i stedet for at vælge døden.	At være oppe og kunne se tingene fra oven og glæde sig over det.	Det ikke at kunne nå hinanden.	At savne kærlighed og deri at have længsel, en lyst til kærligheden.
At kunne se verden omvendt, på hovedet, ved en kraftanstrengelse i fjeldet.	At ville se, men at udsynet er blokeret.	At ville fjerne det grusomme og onde og skabe en god og lys fremtid.	At være fuldt til stede i en mærkelig situation og at have det sjovt – og at ønske at blive behandlet skånsomt.	Ensomhed og mangel på svar på, hvem jeg er – både fra andre og fra én selv.	Nærhed, kærlighed og varme.
At være i fred og fri for menneskers indblanding – at være mægtig til at kunne skabe dette.	At drømme om at være på vej og at have mange venner med.			At ville kende den anden gennem tegn på vedkommendes liv, men ikke at kunne finde og nå denne anden, der vækker opmærksomhed gennem sit fravær.	
At få styrke gennem ørnen og sporten.	At være halvt til stede og halvt et andet sted – at være på vej.				

At få kraft/ styrke	At være på vej	At vælge/at kunne lave om	At skabe glæde	At ønske at nå/kende andre	Kærlighed – at elske en anden
At ønske at have et godt syn og stor kraft.	At det, der gik galt, giver grobund for at gå amok: riv blokken ned/fjern det.				
Verden er min: at være alene eller sammen med andre og gøre verden bedre.					

Det ses, at mange af temaerne samler sig i kategorierne omkring at være på vej og at kunne vælge. Der er et stort ønske om at kunne vælge og være på vej, men for at kunne gøre det, er det nødvendigt med styrke og kraft. Det ses da også, at det at få eller have kraft og styrke er et tema, der optræder hyppigt. Også der, hvor vanskelige omgivelser beskrives, ytres der et ønske om at komme videre, at lave det om, at bevæge sig væk og bygge noget andet ved at styrke det gode mod det onde og at vælge livet i stedet for døden.

Der er næsten en bevægelse i kategorierne fra venstre til højre: at få kraft og styrke til at være på vej, til at skabe forandring og skabe glæde samt at kunne overvinde afstandene mellem mennesker og holde af de andre. Dette er her en på sin vis idealiseret bevægelse – men synes at være gennemgående, idet den også genfindes i mange af de enkelte billed/tekst-kombinationer. Det er dog ikke en imaginær verden af fortrøstning og idyl. Nej, det er langt snarere en voldsomt direkte fremstilling af en verden i bevægelse og dermed af bevægelser i livet. Det er der, styrken skal findes. Men det er også der, de unge viser, at styrken er viljen til livet, til glæden og til kærligheden. Netop i denne situation er de unge forandringsskabende. De stræber i deres temaer efter at skabe forandringer. Der findes i billederne en handlingsparathed til at kunne bruge styrken til at få mere af det, der er godt i livet – nemlig samværet, glæden og kærligheden. Som i de gamle sagn og folkeeventyr i inuitkulturen søges styrken i naturen, men bruges til at forandre noget, at styrke noget, i menneskers liv og samvær.

I de gamle sagn og eventyr gives styrken ved en andens mellemkomst – f.eks. en plejefar, en amulet, en hjælpende kraft i naturen. Og den personlige

styrke bliver i sagnene og eventyrene gjort prosocial gennem sociale handlinger – i stedet for fortsat at bruges til hævn. I fortællingen om Plejesønnen findes freden ved, at han opkaldte sin første og eneste datter efter den gamle plejemor, hvis død han indtil da har hævnnet gennem drab. Ligeledes i fortællingen om Mánik, der synes at misforstå sin mors ønske om, at han finder en kone til at hjælpe til, så han i stedet begynder at rane kvinder fra de mange bopladser, som han passerer på sin stadige flugt. Han synes at falde til ro med sin voldelige adfærd, der også omfatter drab, da han hjælper en gammel pebersvend. Da den gamle pebersvend vender hjem til sin boplads belæsset med gaver fra Mánik, bliver disse gaver dog stjålet fra ham af hans bopladsfæller. Dette aspekt i fortællingen synes at omfatte en social kritik, og netop derved fremhæves det prosociale i Mániks adfærd – og voldens spiral stopper herved: “De mange Brødre overvintrede nu (...) og da de indså, at de ikke ville kunne få deres Søster tilbage, vendte de hjem hen på foråret. Men Mánik blev på sin Boplads ved det store Forbjerg til sine dages Ende, og der bleges nu hans Ben” (Rasmussen, 1979, p. 85).

I en anden fortælling er der også en gammel pebersvend (en ungar) – idet pebersvenden er en rolle i fortællingerne til at angive en person, der er alene og ikke klarer sig godt – og er lidt til grin oveni (Rink, 1875). Denne pebersvend får en fortryllet åre til sin kajak af en stærk mand – og begynder nu at fange godt: “Fra da af blev Pebersvenden en Storfanger, der ikke havde sin lige. Og man fortæller, at medens de unge piger før var flygtede fra ham, så kunne han nu næppe komme udenfor en dør, før de alle var efter ham. Men man fortæller også, at han kun brød sig om de få, der i sin tid, da han var en fattig mand, ikke flygtede fra ham. Således blev den Mand, som egentlig var bestemt til at være Pebersvend, en vældig Storfanger, og han fik sig en kone og blev gammel” (Rasmussen, 1979, p. 157).

Kategorierne i de unges billeder og tekster peger på viljen til forandring. De er fulde af styrke, af vilje, af at række hånden ud mod den anden og at ville bygge håb til fremtiden. Det er forandrings-billeder fyldte med styrke og kærlighed.

5. Kunst og kapacitetsopbygning

Vi så ovenfor, hvordan de unge ved vores base-line (2009) omtalte, at de nogle gange har en meget lille følelse af selvværd, hvilket kan give dem problemer i relationer til andre og i forhold til at deltage aktivt i lokalsamfundet.

I et interview med en ung i Paamiut siges det (2011): “De unge har fået mod til at sige deres mening, efter at der er lavet teater og fotos, men vi vil gerne have, at der sker noget mere. Vi har fået mere mod til at tale med hinanden og sige, hvad vi mener. Når vi unge nu mødes på gaden, så er vi også blevet meget bedre til at sige hej og spørge, hvordan det går.” Senere i

interviewet vender han tilbage til dette: “Jeg har mærket, at andre mennesker, sådan unge og voksne, de er sådan blevet mere åbne. De siger hej, når man går forbi. De spørger om tingene. Alt muligt. Før der skete der ikke sådan noget. Jeg ved ikke, om det skyldes teater eller foto – selvom jeg håber, at det er – så er der sket forandringer her i byen. Jeg synes, at de prøver, de prøver, prøver, prøver ...”

Netop dette med at prøve er afspejlet i fotografierne og teksten til dem. Der er en stræben fremefter, en bevægelse, en styrke til at søge det gode og smukke – også midt i det forladte, det uhyggelige og det ejendommelige. I et interview – i marts 2011 – med de unge, der deltog i fotoprojektet, fortæller de, at det er en stor glæde at have været med i projektet, idet de er glade for produktet og for processen. En siger, at de havde det sjovt undervejs, og flere fremhæver, at de blev venner igennem samarbejdet omkring billederne. Flere siger, at de ikke troede på, at det faktisk ville ende med en flot fotobog, da de startede. Men nu er de rigtig glade for det færdige produkt. Én siger, at der gerne skulle have været sne, da de tog billederne, da de så ville være blevet endnu flottere. En anden fortæller om et billede, som hun tog, at det var så flot, at hun ikke kunne slette det – underforstået at det ville hun egentlig have gjort, men at hun ikke kunne få sig selv til at gøre det. De unge er ligeledes meget glade for den positive modtagelse, som bogen har fået, og de spøger med det at være blevet verdensberømte.⁵ Den glæde og stolthed, som de unge udtrykker i interviewet, reflekterer fint den glæde, som de to projektgangsættere og ankerpersoner Tina Enghoff og Anette Molbech udtrykker, når de taler om projektet. I et interview fortæller Tina, at de i processen hele tiden støttede de unge i, at de kunne, at de havde noget spændende at byde på, og at billederne, som de unge tog, var gode, tankevækkende og smuk kunst. Hun fortæller, at workshoppen begyndte med at vise de unge nogle fotos taget af blandt andre den finske fotograf Arno Rafael Minkkinen, og at disse billeder af mennesker i naturen, ofte nøgne, vakte stor forundring for de unge og gav dem meget inspiration. Hun fortæller videre, at de i workshoppen hele tiden forholdt sig anerkendende og respektfuldt til det betydningsfulde og produktive i de unges proces med at udtrykke sig gennem billederne – og samtidig lade billederne udtrykke noget i sig selv som produkt med sit eget liv. Minkkinen skrev tilbage til de unge i Paamiut, da han hørte om projektet. Han skrev blandt andet følgende: “Maybe the children of Greenland recognize that unless we embrace the raw power of nature

5 Interviewet blev foretaget på grønlandsk af Søren Lyberth i samarbejde med denne artikels forfatter. Interviewerne udførte interviewet som en intervention, der responderer aktivt anerkendende på de unges glæde og stolthed.

Vi vil diskutere interviewet som intervention i en senere artikel om den deltagende aktionsforskning i projekt Paamiut Asasara – idet denne metode blev udviklet som en særlig del af projektet, da respekten for hinanden og forandringen gennem gensidig støtte skulle fremmes gennem alle projektets dele, inklusive forskningen.

on this planet and know how to live in its midst, our days—no, make that their days—will be numbered faster than any war or social injustice can end life as we know it” (Citeret fra brev af Arno Rafael Minkkinen til de unge i Paamiut).

Anette Molbech fortæller, at: “formålet med workshoppen var at skabe et tids- og stemningsbillede af og om unge i en by i Grønland i dag. Resultatet blev en bog, et dvd-show og en udstilling, som både blev vist i Paamiut og efterfølgende i Nuuk og i København.” Omkring arbejdet med teksterne til billederne siger hun videre:

“I de fleste af billederne ligger der en smerte lige under overfladen. F.eks. i billede 2 (se ovenfor) er der også en vis smerte i billedet og i teksten. Længslen efter at tilhøre dyrenes verden eller være fri for indblanding fra (andre) mennesker er smertefuld på samme tid som den er en løsning for den, der er uden for fællesskabet – den som ikke passer ind og ønsker sig et andet sted hen – at føle sig ensom, udstødt og søge freden fra denne følelse i naturen langt væk fra menneskene. I billede 5 er der også en genklang af sorg og smerte. Smerten, der altid er til stede. Sorgen over aldrig at kunne være 100 % i nuet – fordi der altid findes denne dobbelthed af lys/skygge, som der udtrykkes i “Selv når jeg smiler – er der altid et strejf af sorg”. Denne dobbelthed findes også i andre billeder – billede 9 er en anderledes måde at skabe et portræt på. På denne lidt dystre og kontrastfyldte måde. I dette halvmørke skabes et sært på en gang roligt – og måske endda uhyggeligt portræt – af en elsket. En usædvanlig måde at vise sin kæreste på, der netop herved bliver tankevækkende frem for forudsigelig. I billede 16 gives der udtryk for den betydning, som troen har i de unges liv. I deres hverdag findes både Gud og djævelen side om side med alt det, som også findes i et ungdomsliv i Paamiut. Så smerten er altid til stede. Alligevel er der i billeder og tekst den drivkraft, som måske netop består i ungdommens ukuelige mod og higen efter at ændre selv det, som virker allertungest. Heri ligger kraften – og håbet for Paamiuts ungdom.”

6. Afslutning

Det er blevet skrevet, at inuit i Nunavut har en animistisk holdning, der kan ses som defaitistisk:

“Being animists at heart, Inuit understand the world as shaped by powerful forces coming together—forces that really are beyond one person’s control. Expressions such as *ajurnarmat* [cannot be helped] or *isumamminik* [on its own will], reflect the Inuit recognition of human limitations. While these expressions may appear fatalistic, Inuit appreciate that health and wellbeing

depend not only on the body but also on the physical and social environment as well as cosmological forces” (Kirmayer et al., 2011, p. 88).

Det er interessant at se, hvordan de unges billeder og tekster fra Paamiut reflekterer sig fra dette. De adskiller sig ikke fra at beskrive verden som bestemt af et spil mellem kræfter, men de har et meget klart fokus på styrken – det at kunne få styrke til at forandre. Netop det at få styrke er et gennemgående tema i sagn og eventyr fra inuitkulturen og synes at genklinge i de unges billeder. Billeder og tekster udtrykker denne søgen efter styrke til at forandre og til at gøre dette, således at der skabes gode sociale relationer og i sidste ende kærlighed – uden negativ indblanding. Netop denne styrke gennem at tro på muligheder og på at kunne skabe en positiv forandring var det, de unge gerne ville have i undersøgelsen i 2009 – og billederne viser, at den er der. Kunsten kan vise og tydeliggøre denne styrke – og dermed også bringe den videre fremad.

REFERENCER

- Berliner, P., Larsen, L. N., & de Casas Soberón, E. (2012). Case Study: Promoting community resilience with local values – Greenland’s Paamiut Asasara. In M. Ungar (Ed.), *The Social Ecology of Resilience* (pp. 387-399). New York: Springer.
- Berliner, P., Larsen, L. N., & de Casas Soberón (2011). A social action learning approach to community resilience: Our sharing of thoughts and feelings, our respect and trust should be passed on to the next generation. In T. Hansen & K. Jensen de Lopez (Eds.), *Development of Self in Culture in Mind*. Aalborg: Aalborg University Press.
- Brooks, C. (1975). *The Well Wrought Urn. Studies in the Structure of Poetry*. San Diego: Harcourt Brace & Company.
- Gysin Capdevila, M. (2011). El arte y la persona. In M. Gysin Capdevila & M. Sorin Zocolsky (Eds.), *El arte y la persona. Arteterapia: esa hierbita verde*. Barcelona: ISPA Edicions.
- Kirmayer, L. J., Dandeneau, S., Marshall, E., Phillips, M. K., & Jessen Williamson, K. (2011). Rethinking resilience from Indigenous perspectives. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 56 (2), 84-91.
- Kærlig hilsen Paamiut*. Odder: Narayana Press.
- Rasmussen, K. (1979). *Myter og Sagn fra Grønland*. Bind II. København: Gyldendal.
- Rink, H. (1875). *Tales and traditions of the Eskimo, with a sketch of their habits, religion, language and other peculiarities*. London: W. Blackwood and Sons.
- Sorin Zocolsky, M. (2011). Arteterapia: esa hierbita verde. In M. Gysin Capdevila & M. Sorin Zocolsky (Eds.), *El arte y la persona. Arteterapia: esa hierbita verde*. Barcelona: ISPA Edicions.
- Thomas, E., & Mulvey, A. (2008). Using the Arts in Teaching and Learning: Building Student Capacity for Community-based Work in Health Psychology. *Journal of Health Psychology*, 13 (2), 239-250.
- Wattar, L., Fanous, S., & Berliner, P. (2012). Challenges of youth participation in participatory action research. Methodological considerations of the Paamiut Youth Voice research project. *International Journal of Action Research*, 8 (2), 185-211.
- Wattar, L., Fanous, S., & Berliner, P. (2010). Unges liv og muligheder: deltagende aktionsforskning i Paamiut. *Psyke & Logos*, 31 (1), 267-290.